

dr. sc. Jasmina Bešlić, docentica

Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću

Anita Mujkić, MA, saradnik

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću

ODGOVORNOST ŠTETNIKA I PRAVNE POSLJEDICE OSUDE ZA KLEVETU PREMA RELEVANTNOM ZAKONODAVSTVU U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: Cilj ovoga rada je prikazati zakonske odrednice kojima se garantira sloboda izražavanja sa posebnim osvrtom na odgovornost štetnika i pravne posljedice osude za klevetu prema relevantnom zakonodavstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine. U okvirima osnovnog cilja istraživanja posebna pažnja posvećena je ulozi dekriminalizacije klevete u kontekstu bosanskohercegovačkog pravnog sistema sa posebnim osvrtom na naknadu štete. Metode istraživanja koje su korištene u radu su uslovljene predmetom istraživanja, naučnim ciljevima, hipotezama i indikatorima. Provjera istinitosti postavljene hipoteze izvršena je pomoću metode analize i sinteze, pravno-normativne, induktivne i deduktivne metode, generalizacije i specijalizacije, metoda kompilacije, komparativne i statističke metode. U radu je obrađeno pitanje građanskopravne odgovornosti u domenu parničnog i izvršnog postupka, te je predstavljeno istraživanje na osnovu podataka dostavljenih od strane Institucije ombudsmena za ljudska Bosne i Hercegovine i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: kleveta, dekriminalizacija klevete, odgovornost štetnika, naknada štete, parnični i izvršni postupak

1. Uvod

U uvodnoj kontekstualizaciji problema važno je istaknuti aktuelnost navedene teme upravo zbog činjenice da je dekriminalizacijom klevete u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine (BiH) potpuno otklonjena mogućnost krivične sankcije za povredu časti i ugleda učinjenu u „javnom prostoru“¹. Ovaj napredak u zaštiti prava na slobodu izražavanja više je išao u prilog zaštiti javnih

¹ Javni prostor je prostor ili područje koje je dostupno svima, bez obzira na spol, rasu, dob ili socijalni status. Javni život odvija se u javnom prostoru, a tipični primjeri javnih prostora su trгови i ulice. Pristup javnim prostorima je u principu besplatan i otvoren svima pod istim uslovima. Srodni koncept koji se čak i preklapa prema nekim definicijama je zajednički prostor. To je prostor ili područje u kolektivnom vlasništvu, npr. stanovnici određenog naselja ili lokalne zajednice. Savršeno prikladan prijevod na engleski jezik za javni prostor je „public space“, a termin „commons“ se obično koristi za zajednički prostor. Opširnije vidjeti na: <https://ipop.si/urejanje-prostora/izrazje/javni-prostor/> (posljedni put pregledano 20.10. 2020. g.).

službenika i javnih ličnosti od zaštite „običnih“ građana. Zbog toga će u ovom radu biti problematizirano pitanje klevete prema fizičkim licima.

Povreda časti može biti izvršena na različite načine: verbalno, mimikom ili drugim postupkom kojim se omalovažava drugo lice ili izražava nepoštovanje njegove ličnosti, kao i iznošenjem ili prenošenjem neistinitih navoda koja se tiču prošlosti, zvanja, sposobnosti ili nečeg drugog što je vezano za oštećenog, pod uslovom da štetnik zna ili mora znati da je riječ o neistini. Polazeći od zakonskog definiranja pojma naknade štete i utvrđivanja osnovnih aspekata iste, važno je konstatovati da pored naknade materijalne ili imovinske štete u slučaju klevete, najvažniji faktor je upravo naknada nematerijalne štete, odnosno utvrđivanje postojanja i visine iste. Ukoliko je određena osoba bila izložena kleveti što je na nju nesumnjivo ostavilo psihičke posljedice u toj mjeri da oklevetana osoba ne može normalno funkcionisati, Zakonom o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine² (F BiH) određeno je utvrđivanje naknade štete. Naime, povreda časti i ugleda se otklanja upravo naknadom nematerijalne štete, međutim povreda časti i ugleda širenjem neistinitih navoda može izazvati i određenu materijanu štetu koju ne smijemo zanemariti. Zakon o zaštiti od klevete F BiH³ u tom kontekstu govori o mogućnosti naknade štete (materijalne i nematerijalne), ali mehanizme njenog utvrđivanja u slučajevima povrede prava ličnosti su definirani Zakonom o obligacionim odnosima F BiH. Zakonom o zaštiti od klevete F BiH također nisu predviđeni niti mehanizmi kojima se štetnik može „prisiliti“ na izvinjenje ili ispravku netačnih navoda učinjenih u javnom prostoru, pa se navedeno kao krajnja moralna satisfakcija oštećenom može ostvariti kroz primjenu relevantnih zakonskih propisa predviđenih parničnim i izvršnim postupcima u zakonodavstvu F BiH.

2. Prava, obaveze i odgovornost pojedinca u kontekstu ljudskih prava i sloboda

Ljudska prava i slobode predstavljaju fudamentalna i prirodna prava i slobode koja pripadaju svakom ljudskom biću. Uz pojam osnovnih ljudskih prava i sloboda često se koristi se termin neotuđiva prava, jer su usko vezana za pravo ličnosti, kao i pojam apsolutna prava što znači da pripadaju svakoj individui bez obzira na porijeklo, boju kože, religiju ili neko drugo obilježje, te su apsolutno zaštićena od ugrožavanja od strane države ili drugog pojedinca.

Usklađenost prava i obaveza jedna je od temeljnih pretpostavki dobrog funkcioniranja demokratskog društva u kojemu je interes građana i zajednice zakonima zaštićen od samovolje vlasti, moćnih grupa i drugih pojedinaca. Prava koja pripadaju pojedincu nameću određene obaveze i državi i drugim pojedincima.

² Zakon o obligacionim odnosima F BiH, „Službeni list SFRJ“, broj: 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, „Službene novine F BiH“, broj: 2/92, 13/93, 13/ 94 i 29/03.

³ Zakon o zaštiti od klevete F BiH, „Službene novine F BiH“, broj: 19/03 i 73/05.

Pri tome su i jedni i drugi obvezni ne miješati se u prava drugih pojedinca, ali država ima još i dodatnu obvezu da mu ta prava i osigura. U skladu s tim, od pojedinca se očekuje da ispuni svoje građanske obaveze prema društvu, što prvenstveno uključuje glasanje i plaćanje poreza, te u većini zemalja i neki oblik služenja vojnog roka i odbrane zemlje (javna sfera dužnosti), ali i da poštuje prava drugih (privatna sfera dužnosti).⁴

2.1. Sloboda izražavanja

Za razvoj ljudske civilizacije, demokratskih procesa i razvoj svakog ljudskog bića od suštinske važnosti je zaštita slobode izražavanja. Naime, zaštita koja je zagarantovana članom 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda odnosi se na svako izražavanje bez obzira na njegov sadržaj, koje distribuira neki pojedinac, grupa ili tip medija.⁵ U skladu sa članom 10. Evropske konvencije, miješanje u slobodu izražavanja nije legitimno ako to miješanje nije u skladu sa zakonom. Stoga, svako pravo na miješanje mora imati osnov u domaćem zakonodavstvu, a konkretan propis mora biti dostupan osobi čije je pravo povrijeđeno. Da bi ograničenje prava na slobodu izražavanja bilo opravdano, ono mora da teži ostvarenju nekog legitimnog cilja koji su navedeni u članu 10. stav 2. Evropske konvencije, a to su: interesi nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti; sprečavanje nereda ili kriminala; zaštita zdravlja ili morala; zaštita ugleda ili prava drugih; sprječavanje otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju; i očuvanje autoriteta i nepristrasnosti sudova.

3. Kleveta

3.1. Definicija klevete

Kleveta (*engl. defamatio; njem. Verleumdung; franc. calomnie*) je radnja štetnika protiv časti i ugleda, a sastoji se u iznošenju ili prenošenju nečeg neistinitog što može škoditi časti i ugledu oklevetane osobe. Iznošenje podrazumijeva saopštavanje drugome izvjesnih činjenica, lično ili putem nekog medija. Sadržaj klevetničke izjave je činjenica, događaj, pojava ili stanje koja se osjetilima može spoznati i utvrditi. Kriterij vrijednosne ocjene klevetničke tvrdnje je objektivna i zasniva se na shvatanju određene sredine.⁶

4 Harland Christopher, Ralph Roche, Ekkehard Strauss, Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima: Prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strazburgu, Grafičar promet, Sarajevo, 2003., str. 220.

5 Opširnije o teorijskom pristupu slobodi izražavanja vidjeti u: Mehmed Halilović, Amer Džihana, Medijsko pravo u BiH, Internews u BiH, Sarajevo, 2012., str. 67.

6 Vladimir Pezo, Mihajlo Dika, Petar Novoselec, Silvija Petrić, Marino Jureković, Pravni leksikon, Leksikografski zavog Miroslav Krleža, Zagreb, 2007., str. 587.

Zakonska definicija klevete određena je kao radnja nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošenjem izražavanja neistinitih činjenica identifikovanjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu.⁷

Sadržaj klevetničkih tvrdnji odnosi se na radnje iz prošlosti ili sadašnjosti, dok tvrdnje o eventualnim i budućim događajima ne mogu biti pravno relevantne. Tvrdnje koje predstavljaju klevetničko izražavanje treba da se odnose na tačno određenu osobu. Po pitanju određenosti osobe na koju se odnosi kleveta, ona može biti izričita, a može biti i takva da se osoba ne mora izričito imenovati, dovoljno je da se prema okolnostima iznesenim u izjavi zna na koga se izjava odnosi odnosno da se može naslutiti o kojoj se osobi radi.⁸

3.2. Zaštita časti i ugleda

Čast i ugled (*engl. honor and reputation; njem. Ehre und Ansehen; fran. honneur and réputation*) predstavljaju elementarne ljudske vrijednosti, vrijednosti nematerijalnog tipa koje pripadaju ljudskom biću u društvenoj zajednici i predstavljaju dio njegovog ljudskog i moralnog integriteta. U slučajevima ugrožavanja časti i ugleda nekog lica, bilo da se radi o omalovažavanju, izrugivanju, ismijavanju ili nekoj drugoj sličnoj radnji, prilikom ocjene navednih kategorija mora se voditi računa o običajima i kulturi, te shvatanjima date okoline, kako bi čast i ugled u odgovarajućem kapacitetu predstavljale pravno zaštićeno dobro.⁹

Čast i ugled predstavljaju vrijednosti čiju zaštitu ne treba dovoditi u pitanje. Historijski posmatrano ona je priznata u skoro svim zakonodavstvima, još prije nekoliko stotina godina, pa obilježja osnovnih krivičnih djela protiv časti preciznije su određena u krivičnim zakonodavstvima još početkom XIX stoljeća kada su utvrđene jasnije granice između klevete i uvrede.

Kada govorimo o časti i ugledu, važno je istaknuti da se o ugledu zapravo govori kao o drugoj strani časti i obratno, pa možemo reći da se radi o gotovo neodvojivim kategorijama. Upravo su povrede časti i ugleda kumulativno, kao najznačajnije pravno zaštićene kategorije u okviru zaštite dostojanstva ličnosti, upravo najčešća posljedica klevetanja.

3.3. Zakonodavstvo

Bosna i Hercegovina je jedina zemlja u Evropi u kojoj je kleveta u potpunosti dekriminalizirana, te stoga privlači veliku pažnju drugih zemalja koje se zanimaju za njena iskustva u tome. U BiH postoje dva zakona o zaštiti od klevete, na nivou dva entiteta, među kojima nema bitnijih razlika. Na samom početku ovog dijela

⁷ Član 4. tačka d. Zakona o zaštiti od klevete F BiH.

⁸ Opširnije vidjeti: <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32317> (posljednji put pregledano 15.10.2020.g.)

⁹ Vladimir Pezo, Mihajlo Dika, Petar Novoselec, Silvija Petrić, Marino Jureković, Pravni leksikon, Leksikografski zavog Miroslav Krleža, Zagreb, 2007., str. 177.

rada nužno je ukazati na najvažnije reference samog Zakona o zaštiti od klevete F BiH, koji će i biti predmet analize, a koji je po svojim karakteristikama netipičan za balkanske prostore i ne baš omiljen među praktičarima, prvenstveno među sudijama. S tim u vezi se opravdano nameće pitanje zašto je to tako? Naime, za razliku od većine zakona čije su odredbe definirane na način da je sudijama relativno lako odrediti potencijalnu mjeru ili sankciju, jer je ona jasno definisana, ovaj Zakon od sudija traži da ih oni sami određuju ili odmjeravaju, što vrlo često nije nimalo lak zadatak. Pri tome se od njih traže ili podrazumijevaju, osim pravničkih, još mnoga druga dodatna znanja i sposobnosti.

Zakon o zaštiti od klevete F BiH je utemeljen na preporukama Vijeća Evrope, kao i na najvišim standardima uspostavljenim presudama Evropskog suda za ljudska prava. Navedenim Zakonom se nastojalo uspostaviti balans između prava na slobodu izražavanja i zaštite časti, ugleda i dostojanstva ličnosti.¹⁰ Ovim Zakonom je zagarantovan imunitet za prenošenje informacija dobijenih u toku zakonodavnog, izvršnog ili upravnog postupka, zatim puna zaštita anonimnih izvora, te propisana eventualna obeštećenja u slučaju povrede prava ličnosti. Sloboda izražavanja, koja je zaštićena članom 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ustavom je zagarantovano pravo u BiH. Prema članu II/2. Ustava BiH, Evropska konvencija je nadređena svim drugim zakonima, dok prema članu II/6. Ustava BiH, „svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno rukovode entiteti ili koji djeluju unutar entiteta“ moraju primijeniti ljudska prava garantovana članom II/2.¹¹ Konačni autoritet za ispitivanje eventualnog kršenja slobode izražavanja je Ustavni sud BiH, koji na osnovu člana VI/3.b. Ustava BiH „ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u ovom Ustavu, kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini”.¹²

3.4. Obeštećenje

Pored objavljivanja ispravke i opozivanja izražavanja neistinite činjenice ili izvinjenja, kao oblika moralne satisfakcije oštećenom licu, obeštećenje predstavlja određenu satisfakciju materijalnog karaktera koju štetnik izvršava u korist oštećenog u slučajevima povrede prava ličnosti klevetanjem. Prema članu 10. Zakona o zaštiti od klevete F BiH, obeštećenje treba da bude u srazmjeri sa nanesenom štetom ugledu oštećenog i određuje se isključivo radi naknade štete. Prilikom određivanja obeštećenja sud je dužan da cijeni sve okolnosti slučaja, a naročito sve mjere koje je poduzeo štetnik radi ublažavanja štete, kao što su: objavljivanje ispravke i opozivanje izražavanja neistinite činjenice ili izvinjenje;

10 Opširnije vidjeti na: <http://www.informator.co.yu> (posljednji put pregledano 15.09.2020.g.)

11 Mehmed Halilović, Amer Džihana, *Medijsko pravo u BiH*, Internews u BiH, Sarajevo, 2012., str. 63.

12 Mehmed Halilović, Amer Džihana, *Medijsko pravo u BiH*, Internews u BiH, Sarajevo, 2012., str. 64.

činjenicu da je štetnik stekao novčanu korist iznošenjem ili pronošenjem tog izražavanja, kao i činjenicu da li bi iznos dodjeljene štete mogao dovesti do velikih materijalnih poteškoća ili stečaja štetnika. Sudska mjera o zabrani ili ograničavanju iznošenja ili pronošenja izražavanja neistinite činjenice nije dozvoljena prije objavljivanja tog izražavanja.¹³ U navednoj zakonskoj odredbi decidno se navodi da se privremena sudska mjera zabrane „pronošenja“ izražavanja neistinitih činjenica može utvrditi samo pod uslovom da je neosporno utvrđeno da je izražavanje prouzrokovalo štetu ugledu oštećenog i da isti trpi nepopravljivu štetu.

Važno je istaknuti da su iznosi na ime naknade nematerijalne štete koji se dosuđuju u navedenim sporovima minorni iznosi, budući da se radi o povredi časti i ugleda određene osobe kao „neprocjenjivim“ kategorijama. Stoga je vrlo teško govoriti o novčanom ekvivalentu za pretrpljenu duševnu bol u pomenutoj situaciji. Naime, novčani iznos može pružiti samo privremenu satisfakciju, međutim šteta koju trpi oštećeni ima puno veće razmjere i refleksije kako u domenu privatnog života, tako i u profesionalnoj sferi života oklevetane osobe. Stoga posmatrajući kulturološki element i činjenicu da naše društvo nije bilo spremno za jedan takav revolucionaran preokret u zakonodavnom smislu dekriminalizacijom klevete, gdje se dosuđeni iznos tretira kao iznos na ime naknade štete, a ne sankcijom za štetnika i njegovo protivpravno ponašanje. Upravo iz navedenog razloga se vrlo često zahtjevi oštećenih lica za nadoknadom štete zbog klevetanja, tumače kao puki načini sticanja materijalne koristi, a ne kao oblici sankcije u svrhu generalne i specijalne prevencije prema štetniku, što je apsolutno neprimjeren pristup ovoj problematici.

4. Postupak za zaštitu od klevete

Postupak za zaštitu od klevete se pokreće, vodi i okončava prema pravilima parničnog postupka. Parnični postupak (*engl. litigation; njem. Zivilprozeßverfahren; fran.procedure civile contentieuse*) jeste građanski sudski postupak po pravilima kojega se rješavaju sporovi u tzv. građanskopravnim stvarima i predstavlja redovan put pravne zaštite u u građanskopravnim sporovima. Njegova funkcija ili svrha može biti represivna (kondemnatorna i konstitutivna pravna zaštita), preventivna (deklaratorna i u izvjesnom smislu konstitutivna pravna zaštita), te regulacijska (konstitutivna). Parnični postupak pred prvostepenim sudom započinje podnošenjem tužbe i traje do zaključenja sudske nagodbe ili do meritornog rješenja spora.¹⁴

¹³ Član 10. stav 1., 2. i 3. Zakona o zaštiti od klevete F BiH.

¹⁴ Vladimir Pezo, Mihajlo Dika, Petar Novoselec, Silvija Petrić, Marino Jureković, Pravni leksikon, Leksikografski zavog Miroslav Krleža, Zabreb, 2007., str. 1052-1053.

4.1. Cilj tužbe za zaštitu od klevete

Kako je u dijelu rada koji se odnosi na problematiku obeštećenja oštećenog lica pomenuto, vrlo često se postavlja pitanje šta je zapravo cilj podnošenja tužbe za zaštitu od klevete: da li je to naknada materijalne štete, naknada nematerijalne štete u određenom novčanom iznosu ili postizanje svojevrsne moralne satisfakcije? Budući da Zakon o zaštiti od klevete F BiH ne sadrži odredbe koje decidno regulišu ova pitanja, osim u dijelu kojim se definira pitanje odgovornosti štetnika zbog klevetanja,¹⁵ ovim Zakonom je regulisano da se u odnosu na pitanja koja nisu uređena ovim Zakonom¹⁶ shodno primjenjuju odgovarajuće odredbe zakona kojima su uređeni obligacioni odnosi, Zakona o parničnom postupku F BiH¹⁷ i zakona kojim je uređen izvršni postupak u F BiH.¹⁸ To znači da se u konkretnoj situaciji supsidijarno primjenjuje i Zakon o obligacionim odnosima F BiH, koji regulira pitanja naknade štete.¹⁹

Prema Zakonu o obligacionim odnosima F BiH decidno je navedeno da ko drugome prouzrokuje štetu, dužan mu je nadoknaditi istu.²⁰ Polazeći od zakonskog definiranja pojma naknade štete i utvrđivanja osnovnih aspekata iste, važno je konstatovati da pored naknade materijalne štete u kontekstu klevete, posebno je važno utvrditi prouzrokovanje nematerijalne štete i utvrditi visinu iste. U slučaju klevete materijalna šteta je obično određena kroz štetu zbog povrede časti i širenja neistinitih navoda²¹ ili izgubljenju zaradu i troškove liječenja,²² a nematerijalna šteta se posmatra kroz umanjene životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti.²³

Zakon o obligacionim odnosima F BiH sadrži odredbu koja obavezuje sud da prilikom odlučivanja o zahtjevu za nadoknadu nematerijalne štete vodi računa o značaju povrijeđenog dobra i cilju kojem služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom društvenom svrhom.²⁴ Nematerijalna šteta se ne može eksplicitno izraziti u novcu za razliku od materijalne štete, a svrha naknade nematerijalne štete nije u prevajivanju štete sa štetnika na oštećenog već pribavljanje oštećenom neke druge satisfakcije, u

15 Član 5. i 6. Zakona o zaštiti od klevete F BiH.

16 Član 15. Zakona o zaštiti od klevete F BiH.

17 Zakon o parničnom postupku F BiH, "Službene novine F BiH", broj 42/98, 3/99, 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15.

18 Zakon o izvršnom postupku F BiH, "Službene novine F BiH", broj 32/03, 52/03 - ispr., 33/06, 39/06 - ispr., 39/09, 35/12 i 46/16 i "Službeni glasnik BiH", broj 42/18 - odluka Ustavnog Suda.

19 Opširnije vidjeti na: <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32317> (posljednji put pregledano 15.10.2020.g.)

20 Član 154. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima F BiH.

21 Član 198. Zakona o obligacionim odnosima F BiH.

22 Član 193. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima F BiH.

23 Član 200. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima F BiH.

24 Član 200. stav 2. Zakona o obligacionim odnosima F BiH.

ovom slučaju materijalne prirode. Kod odlučivanja o naknadi nematerijalne štete sud će voditi računa o jačini bolova i u skladu s tim dosuditi pravičnu naknadu što ne zavisi od naknade materijalne štete, jednako kao što će je dosuditi i u njenom odsustvu.²⁵ Također, Zakon o obligacionim odnosima F BiH²⁶ propisuje da u slučaju povrede prava ličnosti sud može narediti na trošak štetnika objavljivanje presude odnosno ispravke ili narediti da štetnik povuče izjavu kojom je povreda učinjena.²⁷

Posebnu pažnju treba posvetiti odmjeravanju visine nematerijalne štete u parničnom postupku u slučajevima klevete. Naime, Zakonom o parničnom postupku F BiH predviđeno je da stranke predlažu dokazna sredstva, no u praksi se dešavalo da tužitelj ne predloži dokaze koji se odnose na okolnosti visine nematerijalne štete. Stoga su prvostepeni sudovi veoma često prinuđeni da po svojoj slobodnoj ocjeni utvrde visinu naknade nematerijalne štete.²⁸

Nadalje, opravdano se postavlja pitanje koja bi to uopšte dokazna sredstva bila svrsishodna radi dokazivanja postojanja nematerijalne štete zbog povrede časti i ugleda nekog lica. U navedenoj situaciji bi se moglo provesti vještačenje po vještaku neuropsihijatru na okolnost postojanja duševnih bolova,²⁹ međutim pojedini teoretičari smatraju da je samim saslušanjem parničnih stranka, te eventualno svjedoka, moguće ustanoviti postojanje i stepen nastale nematerijalne štete.³⁰ Ipak, Vrhovni sud F BiH je utvrdio Orijentacione kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, koji trebaju omogućiti ujednačenu primjenu člana 200. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima F BiH.³¹ Orijentacioni kriteriji ne predstavljaju formulu koja automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade. U primjeni navedenog Zakona valja uvijek imati na umu sve okolnosti slučaja, pri čemu trajanje i jačina fizičkih i duševnih bolova i straha imaju tek značaj naročito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade. Ovi kriteriji primjenjuju se na sve parnične postupke za naknadu nematerijalne štete u svim stepenima suđenja. Uz ove orijentacione kriterije za pojedine oblike

25 Gene Trnavci, *Obligaciono pravo* (knjiga druga), Pravni fakultet u Bihaću, 2003., str. 38.

26 Član 199. Zakona o obligacionim odnosima F BiH.

27 Rosa Obradović, *Modul 7 građanska oblast naknada štete*, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Javna ustanova centar za edukaciju sudija i tužilaca u F BiH, Javna ustanova centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u RS, Sarajevo, 2006., str. 39.

28 Član 127. Zakona o parničnom postupku F BiH.

29 Ukoliko bi se procjena postojanja i visine naknade nematerijalne utvrđivala vještačenjem, sudu bi morale biti predložene sve okolnosti slučaja, uključujući i trajanje i jačina duševnih bolova i straha. Stoga, obaveza vještaka bi bila da što potpunije opiše zdravstvene posljedice i štetu zdravstvene prirode koju je oštećenik pretprio, a na sudu bi opet bilo da dosudi pravičnu naknadu.

30 Opširnije vidjeti na: <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32317> (posljednji put pregledano 15.10.2020.g.)

31 Orijentacioni kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda F BiH od dana 27.01.2016. godine, raspoloživo na: <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=60774> (posljednji put pregledano: 06.11.2020.g.).

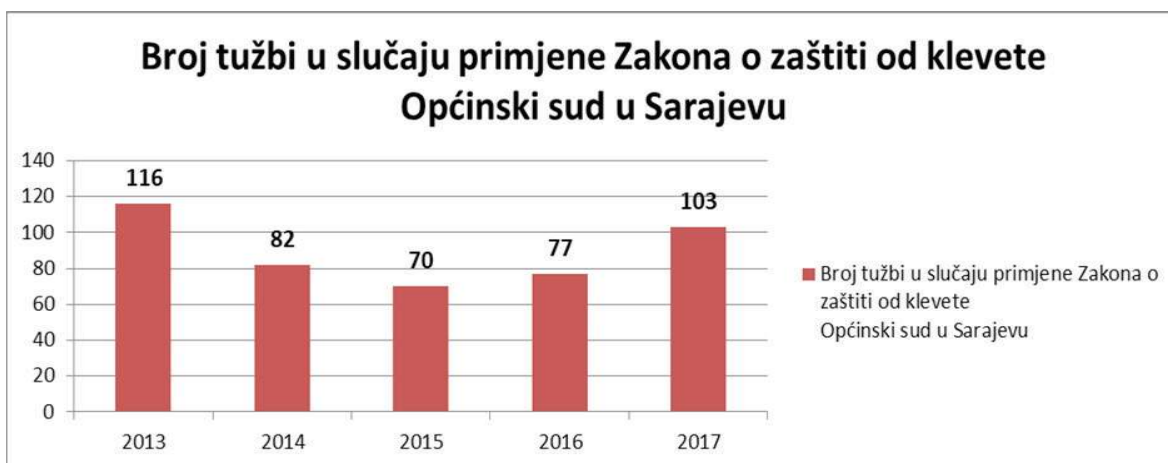
nematerijalne štete podsjeća se i na dugogodišnje pravne stavove sudske prakse. Time se nastojalo usmjeriti upravo na sve okolnosti slučaja koje sud mora imati u vidu kad primjenjuje odredbu člana 200. ZOO.³²

Vrhovni sud F BiH ipak upućuje da „orijentacioni kriteriji Vrhovnog suda F BiH nisu matematička formula koja pukim automatizmom služi za utvrđivanje i izračunavanje pravične novčane naknade, jer odlučivanje o iznosu nematerijalne štete jeste suđenje u kojem se primjenjuje pravni standard pravičnosti pri odmjeravanju novčane odštete.“³³

4.2. Presjek stanja u praksi

Na osnovu podataka dobijenih od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i Institucije ombudsmena za ljudska prava u BiH, u nastavku ovoga rada se predstavljaju podaci iz sudske prakse o broju postupaka pokrenutih radi naknade štete zbog klevete pred izabranim sudovima u BiH sa posebnim osvrtom na visinu naknade štete i okolnostima hitnosti u postupanju nadležnih sudova.

Grafikon broj 1: Broj tužbi u slučaju primjene Zakona o zaštiti od klevete F BiH pred Općinskim sudom u Sarajevu

Izvor: Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH

Nadalje je važno konstatovati da se nije moglo doći do pouzdanih podataka koliko je tužbi odbačeno zbog neispunjavanja formalnih uslova ili su povučene na zahtjev tužitelja, odnosno koliko je sudskih postupaka vođeno i koliko ih je okončano i na koji način.³⁴

32 Orijentacioni kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda F BiH.

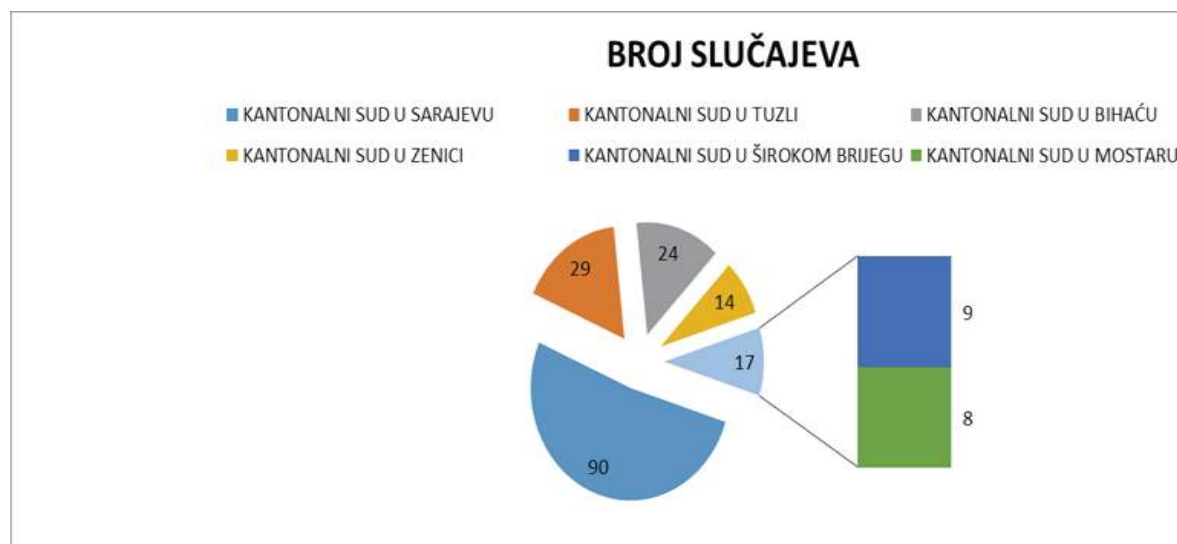
33 Presuda Vrhovnog suda F BiH broj 36 0 P 005883 10 Rev od 08.09.2011.g. Iz sudske prakse Vrhovnog suda F BiH, raspoloživo na: <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=60774> (posljednji put pregledano: 06.11.2020.g.).

34 Opširnije vidjeti u: Ombudsmeni za ljudska prava u BiH, Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnje novinarima u Bosni i Hercegovini, Banja Luka, 2017., str. 24-60.

Sudska praksa, kao i brojna iskustva su pokazala da su sudovi nespremno dočekali primjenu novog Zakona o zaštiti od klevete F BiH, pa i novog parničnog propisa, tako da se vremenom povećavao broj tužbi, a suđenja se uglavnom prolongirala.³⁵ U tom smislu se konstatuje da je u 2003. godini doneseno tek desetak prvostepenih presuda u cijeloj zemlji, pri čemu se stanje drastično mijenja tokom narednih godine. Statistički podaci od strane Kantonalnog suda u Sarajevu jasno prikazuju da je tokom 2004. godine ovom Sudu podneseno 80 novih tužbi za zaštitu od klevete (2003. godine ih je bilo 192), prvostepenih presuda je doneseno u 67 predmeta, dok je 12 tužbi odbačeno, a 29 ih je povučeno.

Analizirajući dostavljene podatke od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH po pitanju broja slučajeva pred Kantonalnim sudovima u BiH u vremenskom period od 2007. godine do 2019. godine, utvrđuje se da je najveći broj zaprimljenih slučajeva pred Kantonalnim sudom u Sarajevu ukupno 90 dok je pred Kantonalnim sudom u Bihaću ukupno 25.

Grafikon broj 2: Broj slučajeva pred Kantonalnim sudovima u BiH u slučaju primjene Zakona o zaštiti od klevete F BiH

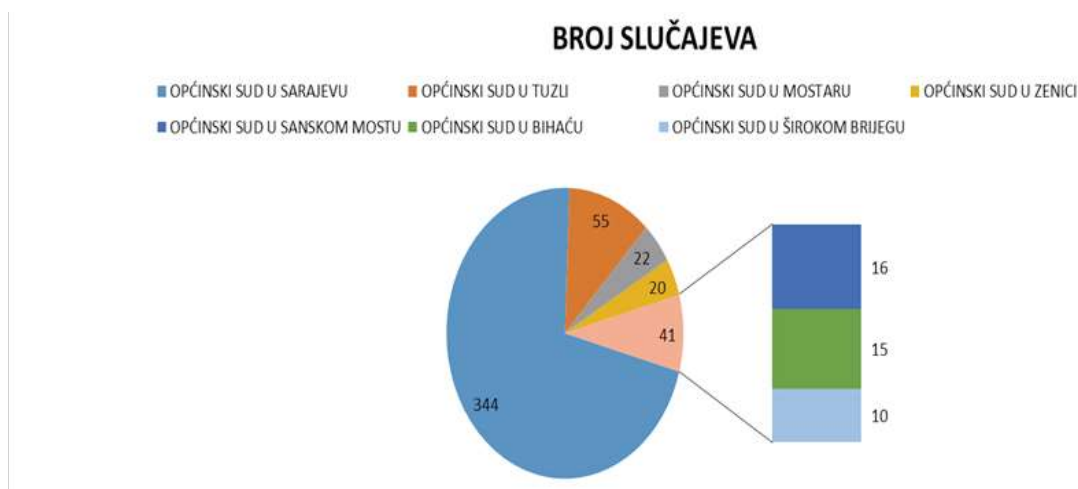

Izvor: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

Analizirajući dostavljene podatke od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH po pitanju broja slučajeva pred Općinskim sudovima u BiH u vremenskom period od 2007. godine do 2019. Godine, utvrđuje se da je najveći broj zaprimljenih tužbi pred Općinskim sudom u Sarajevu, ukupno 344, dok je najmanji broj zaprimljenih tužbi u navedenom vremenskom period pred Općinskim sudom u Širokom Brijegu, ukupno 10.

³⁵ Opširnije vidjeti u: Ombudsmeni za ljudska prava u BiH, Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnje novinarima u Bosni i Hercegovini, Banja Luka, 2017., str. 24-60.

Grafikon broj 3: Broj slučajeva pred Općinski sudovima u BiH u slučaju primjene Zakona o zaštiti od klevete F BiH

Izvor: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

U grafikonu broj 4 predstavljeni su statistički podaci o broju donesenih presuda i rješenja pred sudovima u BiH u slučajevima klevete. Naime, na osnovu dostavljenih podataka od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, utvrđuje se da je u vremenskom periodu od 2007. godine do 2019. godine pred sudovima u BiH na svim nivoima doneseno ukupno 511 presuda, 137 presuda kojim je žalba odbijena i prvostepena presuda potvrđena, te ukupno 69 rješenja o povlačenju tužbe, od ukupno zaprimljenih 1123 slučaja.

Grafikon broj 4: Broj presuda i rješenja pred sudovima u BiH

Izvor: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

U tabeli broj 1 prikazuje se broj zaprimljenih tužbi za zaštitu od klevete pred Kantonalnim sudovima u F BiH gdje se jasno vidi da je broj zaprimljenih tužbi ukupno 184, a najveći broj njih je zaprimljeno pred Kantonalnim sudom u

Sarajevu i Kantonalnim sudom u Tuzli, što čini ukupno 64% od ukupnog broja zaprimljenih tužbi za zaštitu od klevete pred Kantonalnim sudovima F BiH.

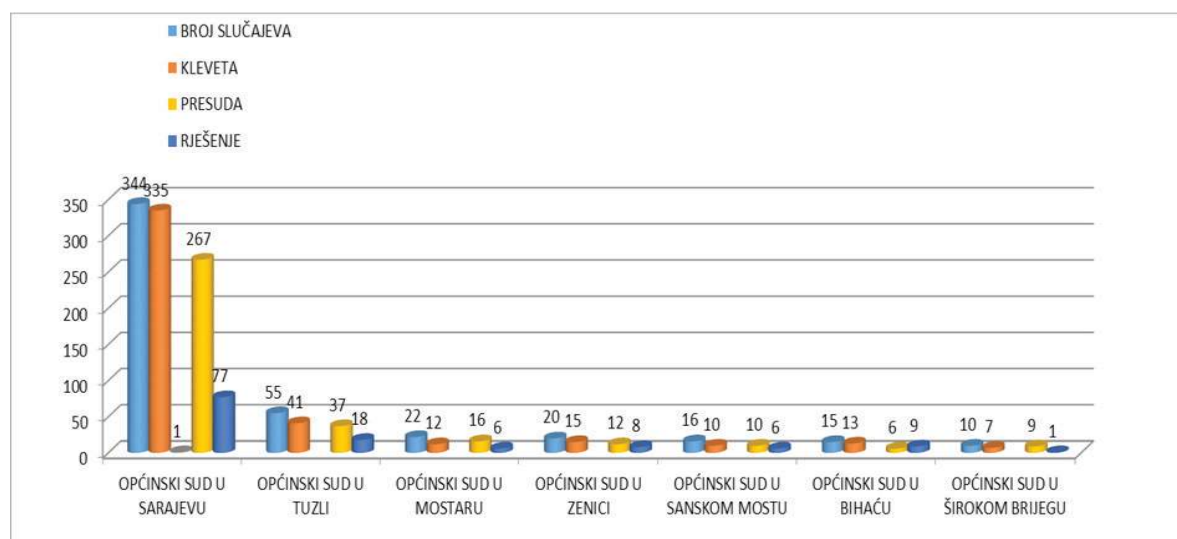
Tabela broj 1: Broj slučajeva pred Kantonalnim sudovima u BiH

SUD	BROJ SLUČAJEVA	KLEVETA	PRESUDA	RJEŠENJE
KANTONALNI SUD U SARAJEVU	90	90	64	26
KANTONALNI SUD U TUZLI	29	25	15	14
KANTONALNI SUD U BIHAĆU	24	14	17	7
KANTONALNI SUD U ZENICI	14	11	13	1
KANTONALNI SUD U ŠIROKOM BRIJEGU	9	7	5	4
KANTONALNI SUD U MOSTARU	8	7	4	4
KANTONALNI SUD U NOVOM TRAVNIKU	5	5	2	3
KANTONALNI SUD U GORAŽDU	3	3	0	3
KANTONALNI SUD U LIVNU	2	2	1	1
Total	184	164	121	63

Izvor: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

U grafikonu broj 5 prikazuje se broj zaprimljenih tužbi za zaštitu od klevete pred Općinskim sudovima u F BiH, gdje se jasno vidi da je broj zaprimljenih slučajeva ukupno 536, a najveći broj tužbi je zaprimljeno pred Općinski sudom u Sarajevu, ukupno 344, i Općinskim sudom u Tuzli, ukupno 55, što čini ukupno 72% od ukupnog broja zaprimljenih tužbi za zaštitu od klevete pred Općinskim sudovima FBiH.

Grafikon broj 5: Broj slučajeva pred Općinskim sudovima u BiH

Izvor: Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH

4.3. Hitnost postupanja u postupcima za zaštitu od klevete

Prema Zakonu o zaštiti od klevete F BiH predviđeno je da se postupak po tužbama za naknadu štete zbog klevete iznesene u sredstvima javnog informisanja smatra hitnim, te da je sud u takvim postupcima je dužan postupiti u roku od trideset dana od dana prijema tužbe u nadležni sud.³⁶ Navednom zakonskom odredbom nastojala se postići promptnost u postupanju sudova u pomenutim predmetima imajući u vidu značaj povrijeđenog dobra, tj. časti i ugleda nekog lica kao „neprocjenjivih“ kategorija.

Međutim, uprkos navedenoj zakonskoj odredbi, u praksi se ona vrlo često zaobilazi, te postupci za zaštitu od klevete nerijetko traju i po nekoliko godina. Stoga se opravdano ponovno postavlja pitanje svrhe ili cilja pokretanja postupka za zaštitu od klevete, a to je prije svega određena moralna satisfakcija zbog pretrpljene boli i štete, kao i specijalna i generalna prevencija takvih ponašanja. Ukoliko satisfakcija oštećenom nije pravovremena, ona u potpunosti gubi svoj smisao, a nepravovremena pravda, kada se kritični događaj kojim je nanijeta šteta već potisne, može iznova pobuditi negativne emocije i bol, pa se time postiže potpuno suprotan efekat od onoga koji je jedini povoljan za oštećenog.

5. Izvršni postupak

Normama izvršnog postupaka ostvaruje se pravo koje je već utvrđeno u aktu koje ima svojstvo izvršnog titulusa. U kontekstu postupka za zaštitu od klevete, radi se o presudi, a za potrebe ovoga rada će biti analizirana presuda kojom je utvrđena odgovornost štetnika za klevetu na štetu oklevetanog lica. Sa aspekta izvršnog postupka, težište suda u ovom slučaju je postupanje po pravosnažno presuđenoj stvari, a ne presuđivanje, čime se ostvaruje i osnovna svrha izvršnog postupka.³⁷

Naime, odluke koje se donose u parničnom i upravnom postupku, ali i druge isprave koje je zakon predvidio kao izvršne isprave mogu biti predmetom izvršenja, a izvršni postupak je regulisan odredbama Zakona o izvršnom postupku F BiH. Prema ovom Zakonu, sudska odluka kojom je naloženo ispunjenje potraživanja na neko davanje ili činjenje izvršna je ako je postala pravosnažna i ako je protekao rok za dobrovoljno ispunjenje. Rok za dobrovoljno ispunjenje teče od dana dostave odluke izvršeniku, a završava se istekom posljednjeg dana određenog sudskom odlukom, ako zakonom nije drukčije određeno.³⁸ Zakonom o parničnom postupku F BiH je predviđeno, ukoliko posebnim propisima nije dugačije utvrđeno, da je rok za izvršenje činidbe trideset dana kada se radi o

³⁶ Član 14. Zakona o zaštiti od klevete F BiH.

³⁷ Dr. Branko Čalić i Dr. Sanjin Omanović, Građansko procesno pravo, Univerzitet u Sarajevu Pravni fakultet, Sarajevo, 2000., str. 382-383.

³⁸ Član 25. stav 1. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

novčanim potraživanjima, a u slučajevima nenovčanih potraživanja, taj rok može biti i duži.³⁹ Sudska odluka kojom je naloženo ispunjenje potraživanja na neko trpljenje ili nečinjenje (propuštanje) izvršna je ako je postala pravosnažna, osim ako je u izvršnoj ispravi određen poseban rok za usklađivanje ponašanja izvršenika s njegovom obavezom.⁴⁰

Izvršni postupak se pokreće prijedlogom za izvršenje. Tražilac izvršenja je fizičko ili pravno lice koje pokreće postupak izvršenja i koje je izdejstvovalo izvršnu ispravu, a izvršenik je fizičko ili pravno lice protiv kojeg se pokreće izvršni postupak. U kontekstu teme ovoga rada, tražilac izvršenja bi bilo fizičko lice koje je oštećeno štetnikovom radnjom klevetanja, dok je izvršenik štetnik koji je izvršio radnju klevetei koji je za istu proglašen odgovornim. Prijedlog za izvršenje mora sadržavati zahtjev za izvršenje u kojem će biti naznačena izvršna ili vjerodostojna isprava na osnovu koje se traži izvršenje, tražilac izvršenja i izvršenik, potraživanje čije se ostvarenje traži, sredstvo kojim izvršenje treba provesti, predmet izvršenja ako je poznat, kao i druge podatke koji su potrebni za provođenje izvršenja.⁴¹

Troškove izvršnog postupka u vezi sa određivanjem i provođenjem izvršenja prethodno snosi tražilac izvršenja, a izvršenik je dužan tražiocu izvršenja nadoknaditi troškove koji su bili potrebni za izvršenje. Zahtjev za naknadu troškova podnosi se najkasnije u roku od 15 dana od dana završetka postupka.⁴²

Tražilac izvršenja može u prijedlogu za izvršenje koje se zasniva na izvršnoj ispravi zahtijevati da sud prije donošenja rješenja o izvršenju zatraži od samog izvršenika i od drugih u zahtjevu određenih fizičkih i pravnih lica, odnosno upravnih i drugih organa i organizacija da sudu dostave podatke o imovini izvršenika, ako tražilac izvršenja učini vjerovatnim da bi ova lica mogla imati ove podatke. Ovaj zahtjev se može istaći i nakon donošenja rješenja o izvršenju, ako izvršenje na predloženom sredstvu izvršenja nije uspjelo. Sud će po prijemu zahtjeva zaključkom naložiti izvršeniku ili drugom licu, odnosno organu ili organizaciji da na odgovarajućem obrascu navede potpune podatke kojima raspolaže, o izvršenikovoj pokretnoj i nepokretnoj imovini, a posebno o vrsti i visini novčanih primanja i novčanih depozita izvršenika, kao i mjestu gdje se ona nalaze.⁴³

Prema podnesenom prijedlogu tražioca izvršenja, nadležni sud donosi rješenje o izvršenju. Rješenje o izvršenju mora sadržavati naznaku o izvršnoj, odnosno vjerodostojnoj ispravi na osnovu koje se izvršenje određuje, tražilac izvršenja i izvršenik, potraživanje koje se ostvaruje, sredstvo i predmet izvršenja, te drugi podaci potrebni za provođenje izvršenja. Ukoliko je rješenjem o izvršenju određena obaveza i naplata kamata, obračun kamate o trošku tražioca izvršenja će

39 Član 179. stav 2. Zakona o parničnom postupku F BiH.

40 Član 25. stav 2. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

41 Član 36. stav 1. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

42 Član 16. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

43 Član 37. stav 1., 2. i 3. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

obaviti izvršni sud osim kad se naplata vrši na sredstvima na računima kod banaka. U ovom drugom slučaju obračun kamate će izvršiti banka na teret izvršenika. Rješenjem o izvršenju na osnovu vjerodostojne isprave sud će obavezati izvršenika da u roku od osam dana, a u mjeničnim i čekovnim sporovima u roku od tri dana po prijemu rješenja, namiri potraživanja zajedno s odmjerenim troškovima, te odrediti izvršenje radi ostvarenja tih potraživanja. Rješenje o izvršenju ne mora biti obrazloženo, osim u slučaju kada se prijedlog za izvršenje potpuno ili djelimično odbacuje ili odbija, a može se izdati i samo stavljanjem pečata na prijedlog za izvršenje.⁴⁴

5.1. Izvršenje na novčanim potraživanjima

Kada je u pitanju naknada materijalne i nematerijalne štete kao posljedica utvrđene odgovornosti štetnika zbog klevete u postupku za zaštitu od klevete, od primarnog značaja je model izvršenja na novčanim potraživanjima. Način izvršenja radi ostvarenja novčanog potraživanja određen je predmetom izvršenja, a Zakon o izvršnom postupku F BiH određuje na kojim sredstvima se može provesti izvršenje radi naplate novčanog potraživanja. Od izvršenja su izuzeta primanja po osnovu zakonskog izdržavanja ukoliko se ne radi o potraživanjima iste vrste,⁴⁵ dok izvršenje na plaći, nadoknadi umjesto plaće, nadoknadi za skraćeno radno vrijeme i nadoknadi zbog umanjenja plaće i penzije, primanja po osnovu nadoknade zbog tjelesnog oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju, primanja po osnovu socijalne pomoći, primanja po osnovu privremene nezaposlenosti, primanja po osnovu dodatka na djecu, primanja po osnovu stipendije i pomoći učenicima i studentima i nadoknada za rad osuđenika se može provesti do iznosa od jedne polovine. Navedena ograničenja izvršenja na novčanim potraživanjima izvršenika primjenjuju se samo ako potraživanja ne prelaze 1.000,00 KM mjesečno, a na dijelu potraživanja koji prelazi 1.000,00 KM mjesečno izvršenje se može provesti do iznosa od dvije trećine potraživanja.⁴⁶

5.2. Izvršenje nenovčanih potraživanja

Kako je u prethodnom dijelu rada istaknuto, naplata novčanih potraživanja na ime obeštećenja predstavlja određenu satisfakciju materijalnog karaktera koju štetnik (izvršenik) izvršava u korist oštećenog lica (tražioca izvršenja) u slučajevima povrede prava ličnosti klevetanjem. Ipak, zakonski predviđena mogućnost, a presudom dosuđena obaveza štetnika da objavi ispravke i opozivanja izražavanja neistinite činjenice ili izvinjenje, kao oblika moralne satisfakcije oštećenom licu, zauzima posebno mjesto u domenu pravnih posljedica osude za klevetu. Potonje naročito s obzirom na činjenicu da se navedene pravne radnje smatraju oblicima

⁴⁴ Član 39. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

⁴⁵ Član 137. stav 1. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

⁴⁶ Član 138. stav 1. i 2. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

specijalne i generalne prevencije, prije nego sankcijama za klevetu. Ipak, u praksi se vrlo često događaju situacije u kojima, unatoč pravosnažnom i izvršnom presudom utvrđenoj obavezi štetnika na preduzimanje određene radnje na ime ispravke, opozivanja ili izvinjenja, štetnik istu radnju ne želi ili jednostavno neće da preduzme. Stoga se postavlja opravdano pitanje, kako štetnika, a u ovom slučaju izvršenika „prisiliti“ da izvrši obavezu iz izvršne presude, posebno uzimajući u obzir činjenicu da je taj vid izvršenja oštećenom licu, u ovom slučaju tražiocu izvršenja, uglavnom mnogo značajniji od bilo kakve novčane satisfakcije.⁴⁷

Prema Zakonu o izvršnom postupku F BiH, određeno je da bi se u izvršnom postupku ostvarila nenovčana tražbina, određeno je više sredstava izvršenja, odnosno izvršnih radnji ili njihov skup. To su: predaja pokretnih stvari, ispražnjenje i predaja nepokretnosti, izvršenje obaveza na činjenje, nečinjenje itd.⁴⁸

Ukoliko izvršenik ne ispuni svoju nenovčanu obavezu, koja je utvrđena u izvršnoj ispravi, njemu se mogu izreći sudski penali. Na prijedlog tražitelja izvršenja sud određuje izvršeniku i naknadni primjereni rok u kome treba da ispuni obavezu. Ako izvršenik obavezu ne ispuni ni u tom roku, za svaki dan zakašnjenja ili neku drugu jedinicu vremena, tražitelju izvršenja će pripadati određeni novčani iznos.⁴⁹

Kada je u pitanju visina iznosa sudskih penala, isto nije definisano Zakonom o izvršnom postupku F BiH, već se utvrđivanje njihove visine ostavlja slobodnoj ocjeni suda, uvažavajući pravila o slobodnoj ocjeni dokaza u parničnom postupku.⁵⁰ Iako nisu utvrđeni posebni kriteriji, sud bi pri utvrđivanju iznosa sudskih penala morao voditi računa o činjenicama i okolnostima cijelog slučaja. Naime, sudski penali ne bi trebali biti izvor bogaćenja tražioca izvršenja, te bi se moralo uzeti u obzir obim obaveze koju je izvršnik dužan ispuniti. Posebno bi se moralo voditi računa o svrsi izricanja sudskih penala, a to je pravna zaštita tražioca izvršenja da će izvršenik svoju obvezu izvršiti u ostavljenom roku, te satisfakcija tražiocu izvršenja u slučaju ako to ne bude tako. Izricanje sudskih penala istovremeno bi trebalo da predstavlja motivaciju za izvršenika da svoju obavezu izvrši u ostavljenom roku, a koja mora biti toliko jaka i podesna da izvršenika „natjera“ da svoju obvezu izvrši. To znači da prijetnja sudskim penalima mora biti toliko jaka da je izvršenik ozbiljno shvatio svoju obvezu i njeno izvršenje, jer u protivnom kada to ne bi bilo tako izvršenik ne bi imao razloga niti motiva postupiti po

47 U prilog navedenoj konstataciji govori slučaj koji se desio u Republici Hrvatskoj. Naime, radilo se o novinaru Miroslavu Juriću kojeg je nadležni sud osudio za klevetu. Novinar nije htio platiti novčanu kaznu, te je izričito tražio da mu se odredi kazna zatvora. U Republici Hrvatskoj kleveta nije dekriminalizirana i postoji nevedena mogućnost. Tadašnja ministrica pravosuđa Vesna Škare Ožbolt nije mogla dopustiti da u jednoj demokratski uređenoj državi, kako je i sama navela, novinar ide u zatvor, pa je ministrica platila navednu kaznu tako da novinar ipak nije išao u zatvor. Opširnije vidjeti na: <https://www.nacional.hr/mediji-na-udaru-sudacke-klike/> (posljednji put pregledano 03.11.2020.g.)

48 Član 6. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

49 Član 194. stav 1. Zakona o izvršnom postupku F BiH.

50 Član 8 i 123. stav 2. Zakona o parničnom postupku F BiH.

izvršnoj ispravi, odnosno svoju obavezu izvršiti na vrijeme, a to se svakako protivi razlozima izricanja ove mjere. Dakle, kada sud određuje visinu sudskih penala tada mora uzeti u obzir sve činjenice i okolnosti kako same obaveze, njenog utjecaja na tražioca izvršenja, kao i štetu koju neizvršenje te obaveze neispunjenjem prouzrokuje. Isto tako sud bi morao uzeti u obzir i financijsko i svako drugo stanje izvršenika, odnosno okolnosti koje bi mogle ili su eventualno uticale na opravdano kašnjenje izvršenika u izvršavanju svoje obaveze naložene mu izvršnom ispravom.⁵¹

6. Zaključak

Na osnovu teza izloženih u ovome radu, može se zaključiti da je ideja o dekriminalizaciji klevete bila prvenstveno da se u post-dejtonskoj BiH primjene najviši međunarodni standardi u oblasti ljudskih prava, te da se uspostave i provedu osnovni demokratski procesi. Unatoč ovoj smislenoj i pozitivnoj ideji, pravi problemi su nastali u samoj primjeni ovog „revolucionarnog“ zakonodavstva. Stoga se opravdano postavilo pitanje da li je uz razvoj informacionih tehnologija i načina komunikacije i informisanja, kao širenje dostupnosti javnog prostora, uz kulturološke i druge prilike koje vladaju na ovim prostorima, dekriminalizacija klevete izvršena u pravo vrijeme i da li je za takav poduhvat bilo isuviše rano? Odmah po otpočinjanju primjene novog zakonodavstva nametnulo se i pitanje šta je zapravo cilj podnošenja tužbe za zaštitu od klevete: da li je to naknada materijalne štete, naknada nematerijalne štete u određenom novčanom iznosu ili postizanje svojevrsne moralne satisfakcije za oštećeno lice? Razmatrajući potonje pitanje, iz perspektive teme ovoga rada koja se odnosi na odgovornost štetnika i pravne posljedice osude za klevetu, pored objavljivanja ispravke i opozivanja izražavanja neistinite činjenice ili izvinjenja, kao oblika moralne satisfakcije oštećenom licu, obeštećenje u vidu prije svega naknade dosuđenog iznosa na ime nematerijalne štete, predstavlja određenu satisfakciju materijalnog karaktera koju štetnik izvršava u korist oštećenog u slučajevima povrede prava ličnosti klevetanjem. Time je fokus cilja pokretanja tužbi za zaštitu od klevete ipak pomjeren na stranu moralnih vidova zadovoljštine oklevetanog lica. Stoga, kad se govori o naknadi štete u slučajevima klevete, osnovni cilj pokretanja postupaka za zaštitu od klevete jeste generalna i specijalna prevencija, u vidu prije svega svojevrsne moralne satisfakcije oštećenog lica, bez obzira što ona često predstavlja i određeni novčani iznos. S druge strane, kada su u pitanju pravosnažnom i izvršnom presudom za zaštitu od klevete naložene radnje izvršenika nenovčanog karaktera, poput objavljivanja ispravke, opozivanja, izvinjenja i sličnih radnji, opravdano se razmatra i pitanje kako štetnika „prisiliti“ na izvršenje takve obaveze, budući da on to veoma često ne želi ili jednostavno neće da učini. Izvršnim postupkom je

51 Damir Jelušić, Ovrha radi ostvarenja nenovčane tražbine izricanjem i prisilnom naplatom sudskih penala, Hrvatska pravna revija/svibanj 2020., Zagreb, 2020., str. 5-6.

utvrđen mehanizam sudskih penala kao legitiman način ostvarenja pravne zaštite oštećenog u slučaju kad izvršenik ne ispuni svoju nenovačanu obavezu. U tom smislu je predviđeno da za svaki dan ili neku drugu jedinicu vremena zakašnjenja, štetnik, u ovom slučaju izvršenik, ima obavezu da isplati određeni novčani iznos u korist oštećenog lica.

Na kraju je važno napomenuti kako se niti jedna od obaveza koja se dosuđuje štetniku na ime utvrđene odgovornosti za učinjenu klevetu *de facto* ne smatra sankcijom za takva nedozvoljena postupanja, već oblikom prevencije i satisfakcijom prema oštećenom licu.

Literatura:

1. Damir Jelušić, Ovrha radi ostvarenja nenovčane tražbine izricanjem i prisilnom naplatom sudskih penala, Hrvatska pravna revija/svibanj 2020., Zagreb, 2020.
2. Dr. Branko Čalija i Dr. Sanjin Omanović, Građansko procesno pravo, Univerzitet u Sarajevu Pravni fakultet, Sarajevo, 2000.
3. Genc Trnavci, Obligaciono pravo (knjiga druga), Pravni fakultet u Bihaću, Mjesto, 2003.
4. Harland Christopher, Ralph Roche, Ekkehard Strauss, Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima: Prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strazburgu, Grafičar promet, Sarajevo, 2003.
5. <http://www.informator.co.yu>
6. <https://ipop.si/urejanje-prostora/izrazje/javni-prostor>
7. <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32317>
8. <https://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=60774>
9. <https://www.nacional.hr/mediji-na-udaru-sudacke-klike/>
10. Mehmed Halilović, Amer Džihana, Medijsko pravo u BiH, Internews u BiH, Sarajevo, 2012.
11. Ombdusmeni za ljudska prava u BiH, Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnje novinarima u Bosni i Hercegovini, Izdavač, Banja Luka, 2017.
12. Orijentacioni kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete Vrhovnog suda F BiH, 27.01.2016.
13. Presuda Vrhovnog suda F BiH broj 360 P005883 10 Rev od 08.09.2011.g. Iz sudske prakse Vrhovnog suda F BiH
14. Rosa Obradović, Modul 7 građanska oblast naknada štete, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Javna ustanova centar za edukaciju sudija i tužilaca u F BiH, Javna ustanova centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u RS, Sarajevo, 2006.

15. Vladimir Pezo, Mihajlo Dika, Petar Novoselec, Silvija Petrić, Marino Jureković, Pravni leksikon, Leksikografski zavog Miroslav Krleža, Zagreb, 2007.
16. Zakon o izvršnom postupku F BiH, „Službene novine F BiH“, broj 32/03, 52/03 - ispr., 33/06, 39/06 - ispr., 39/09, 35/12 i 46/16 i „Službeni glasnik BiH“, broj 42/18 - odluka Ustavnog Suda.
17. Zakon o obligacionim odnosima F BiH, „Službeni list SFRJ“, broj: 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, „Službene novine F BiH“, broj: 2/92, 13/93, 13/94 i 29/03.
18. Zakon o parničnom postupku F BiH, „Službene novine F BiH“, broj 42/98, 3/99, 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15.
19. Zakon o zaštiti od klevete F BiH, „Službene novine F BiH“, broj: 19/03 i 73/05.

Jasmina Bešlić, PhD, Assistant professor

Faculty of Law, University of Bihac,

Anita Mujkić, MSc, assistant

Islamic Pedagogical Faculty, University of Bihac, assistant

PEST RESPONSIBILITY AND LEGAL CONSEQUENCES OF LIBEL CONDEMNATION ACCORDING TO THE RELEVANT LEGISLATION IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: The goal of this paper is to present the legal determinants that guarantee freedom of speech with special reference to the responsibility of pests and the legal consequences of a conviction for libel according to the relevant legislation in the Federation of Bosnia and Herzegovina. Within the basic goal of the research, special attention is paid to the role of decriminalization of libel in the context of the Bosnian legal system with special emphasis on damage repair. The research methods used in the paper are conditioned by the subject of research, scientific goals, hypotheses and indicators. The verification of the hypothesis was performed using the method of analysis and synthesis, legal-normative, inductive and deductive methods, generalization and specialization, compilation method, comparative and statistical methods. The paper deals with the issue of civil liability in the field of litigation and executive proceedings, and presents research based on data submitted by The Institution of the Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina and The High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: libel, decriminalization of libel, pest responsibility, damage repair, litigation and executive proceedings